

omogućava pregled, valorizaciju ali i nadzor nad tim umjetninama, što pomaže njihovu čuvanju. Na taj je način postavljen temelj za sva buduća pisanja o slikarstvu u Trogiru i predložen mogući model za obradu umjetničke građe, koja traži znanstvenu analizu i interpretaciju, kako je to u katalogu izložbe istaknuo autor dr. Radoslav Tomić.

Izlazak ove knjige iz tiska bio je povod izložbi Odabrana djela trogirске slikarske baštine od XV. do XX. stoljeća. Na izložbi je predstavljeno 40 djela koja su bila primjerena za izlaganje u prostoru Galerije Cate Dujšin-Ribar, koja pružaju dobar uvid u ukupnu slikarsku baštinu grada. Prevladavaju djela religiozne tematike, što je razumljivo jer su naručitelji bili većinom samostani i crkve, a i zbog razloga da su se najbolje i očuvale u njima, za razliku od privatnih zbirki, koje su se rasule. Izložene su i dvije spomenute slike koje nisu predstavljene u knjizi jer su pronađene naknadno. Osim slika religiozne tematike, izložena je serija portreta uglednih Trogirana, građana, plemića i crkvenih dostojanstvenika. Sve su umjetnine restaurirane u Konzervatorskoj radionici Ministarstva kulture - Uprave za zaštitu prirodne i kulturne baštine - Konzervatorskog odjela u Splitu, koja je od samog osnutka veliku pozornost pridavala trogirskoj slikarskoj baštini.

Iako se trogirska slikarska baština ne može mjeriti s arhitekturom i skulpturom, ona ipak zauzima ugledno mjesto u povijesti hrvatske umjetnosti i predstavlja integralni dio našeg umjetničkog inventara.

Sve ovo dostojno uobličuje cjelinu ovog vrijednog izdavačkog i izložbenog pothvata ostvarenog sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Županije splitsko-dalmatinske i Poglavarstva grada Trogira. Knjiga, kao i izložba doista su veliki i novi prilozima poznavanju slikarske baštine grada Trogira.

Primljeno: 24. XI. 1997.

MAĐARSKI MUZEJI 1996./1, 2, 3, 4.

Marija Šercer
Zagreb

Pred nama su četiri broja Mađarskih muzeja iz 1996. godine. Podsjetila bih da je časopis pokrenulo Društvo Pulszky Mađarskoga muzejskog društva i Savez mađarskih muzeja ujesen 1995. godine. Časopis izlazi četiri puta godišnje. Ovi brojevi dopunjeni su rubrikom "Osvrt". Uključena su također kritička razmatranja pojedinih izložaba, tekstovi o vezama s inozemnim muzejima, o ICOM-u, kao i prikazi knjiga i časopisa stranih i mađarskih muzeja.

Mađarski muzeji, proljeće, 1996./1.

Bave se veoma osjetljivom tematikom koja će zasigurno biti od interesa za muzealce u nas. U Vcu, u bivšoj dominikanskoj crkvi (danas gornjogradska župna crkva) bilo je potrebno zbog radova, na obnovi crkve, isprazniti podzemnu grobnicu (kriptu). Crkva je izgrađena u prvim desetljećima 18. stoljeća, prilaz kripti je s vremenom prekriven i ona je pala u zaborav. Kada je prigodom započetih radova na obnovi crkve kripta otkrivena, župnik crkve uz dozvolu crkvenih vlasti i u dogovoru s mjesnim poglavarstvom, obratio se Muzeju Ignca Tragora u Vcu. Muzealci su se odazvali, ispitali prostor, izradili metodologiju rada i povezali se sa stručnjacima raznih profila: antropolozima, patolozima i restauratorima za drvo, tekstil i kožu. Radila se fotodokumentacija i kartoteka uz pomoć računala. U grobnici su bila 152 lijesa u koje su pokapani redovnici, svećenici, građani i njihova djeca. Mnogi lijesovi su obojeni i oslikani. Sačuvani su u izvrsnom stanju jer je grobnica imala ventilacijski šaht. Pokojnici su identificirani prema natpisima na lijesovima ili prema podacima matičnih knjiga umrlih. Tijekom rada u prvoj grobnici, otkriven je u obližnjem hodniku osarij i još jedna grobnica ispod nekadašnje Loretanske kapelice sa 110 lijesova u lošijem stanju. Ovaj grobni prostor zvan "Loretum", prema pronađenim podacima, popunjen je 1798. godine lijesovima pokojnika iz vremena od 1737. do 1792. godine. Tijekom ovog neobičnog prikupljanja građe muzej je obogaćen odjevnim predmetima, predmetima sakralnoga karaktera (krunice, raspela i škapulari), viktualijama (žito i razne biljke) i lijesovima koji su važan dio posmrtnih običaja građanskog društva 18. stoljeća. Sudionici ovog posla obećali su opsežnu publikaciju kojoj će prethoditi temeljito ispitivanje sličnih nalaza istog razdoblja na domaćem tlu i u inozemstvu.

U poglavlju "Veze s inozemstvom" spomenuta je djelatnost zagrebačkoga Muzejskoga dokumentacijskog centra, a u smotri knjiga prikazano je djelo dr. Ive Maroevića "Uvod u muzeologiju".

Mađarski muzeji, ljeto, 1996./2.

Uredništvo časopisa započelo je ovaj broj na intrigantan način. Objavilo je čl. VIII. Ugarskog sabora iz 1896. godine "O umjetničkim djelima koja se imaju podići radi obilježavanja 1000. obljetnice osnutka domovine". Uredništvo postavlja pitanje o sudbini kapitalnih objekata za mađarsku povijest i kulturu čija je obnova u tijeku, a ne zna se hoće li biti dovršena za buduće obljetnice.

Radi se o Pannonhalmi, jedinoj benediktinskoj opatiji koja je opstala na ovom prostoru. Na obavljene arheološke radove osvrće se Osaba Lzlo i smatra nužnim daljnja istraživanja. Izložbu postavljenu u samoj opatiji prigodom 1000. obljetnice prikazao je Imre Takcs.

Sljedeće nacionalno spomen-mjesto vrijedno obilježavanja je bazilika u Szkesfehrvru (Stolnom Biogradu). Utemeljio ju je prvi ugraski kralj Stjepan (prvi patron zagrebačke katedrale, op. M. Š.) između 1000. i 1018. godine. Ona je za Arpadoviće i Anžuvince bila od izuzetnog značenja jer je slovila kao krunidbena crkva priznatih vladara. U njoj su okrunjena 43 kralja, a pokopano ih je 15. Nakon oslobođenja od Turaka bazilika je zatrpána. Tek nakon slučajnog nalaza neoštećenih grobova kralja Bele III. i žene mu Ane Antiohijske 1848. godine, započela su u drugoj polovici 19. stoljeća arheološka iskapanja, koja su ubrzo prekinuta. Nastavljena su u Horthyjevo vrijeme 1936.-1937. godine, jer je 1938. trebalo dostojno obilježiti 900. obljetnicu smrti sv. Stjepana. Nakon Drugoga svjetskog rata Rkosijsvo doba nije bilo zainteresirano za baziliku. Polovicom 60.ih godina ponovno su započeli istraživački radovi koji su, prema tekstu Gyule Fülöpa, trajali do kraja 80.ih godina. Na žalost, prvotna izvedba spomen-obilježja slična "Legolandu", postala je metom političkih prepucavanja. Stoga je teren ponovno raskopao i radovi se na njemu programski privode kraju, kako bi ovo povijesno mjesto služilo na čast ne samo Stolnom Biogradu već i cijeloj državi.

Treći objekt od izuzetnog značenja je kraljevska palača u Esztergonu (Ostrogon). Grad je od izuzetne povijesne važnosti. Ovdje je stolovao vladar Gza, tu mu se rodio sin Vajk, koji je krštenjem dobio ime Stjepan. U Ostrogonu je okrunjen za prvog ugarskoga kralja 1. siječnja 1001. godine. Iste godine utemeljio je ostrogonsku nadbiskupiju, koja je do danas ostala središtem mađarske Katoličke crkve. Radovi na otkrivanju kraljevske palače započeli su 1934. - 1938., a nastavljeni su 1961. - 1974. godine. Prema riječima dr. Horvtha, otkrivena je "velika palača" iz vremena Arpadovića, kao i dijelovi gradnje gotičke palače nadbiskupa Ivana Viteza od Sredne. Građevne elementi te palače srušeni turskim projektilima nalaze se u podnožju brda Vrhegy. Odvozom 30.000 kubičnih metara zemlje omogućeno je njihovo otkopavanje.

Četvrti objekt od nacionalnog značenja je ruševina kraljevske palače Anžuvina i Matije Korvina u Višegradu. Iz iscrpnog teksta Zoltna Deksa saznajemo da je ruševine 1934. godine otkrio graditelj Jnos Schulek. Od tada se na ruševinama kontinuirano radi, a koncepcija namjene mijenjala se nekoliko puta. Danas se zagovara izgradnja velikoga multimedijalnoga muzejskog središta koje će

obuhvatiti i kompleks ruševina kraljevske palače. To će omogućiti znanstveni i stručni rad, djelovanje restauratorskih radionica, organizaciju izložaba i raznih priredaba koje će privući velik broj posjetitelja i turista.

U poglavlje "Osvrt" uvršten je tekst Pla Patakyja "O počecima karijere jednog muzealca" kao i izvješće Istraživačke grupe o djelatnosti za 1950. godinu. Ova grupa je slično KOMZI (Komisija za sakupljanje i čuvanje kulturnih spomenika i starina) prikupljala na terenu vrijedna umjetnička djela i smještala ih u prikladne ustanove. (op. M. Š.)

Osobitu vrijednost ovog broja čini izbor knjiga o ukradenim, uništenim i nestalim umjetničkim djelima i zahtjevima za njihovom restauracijom. U odabiru Gyöngyi ri nalaze se knjige koj se odnose na razdoblje Trećeg Reicha, na postupke sovjetskih vlasti nakon Drugoga svjetskog rata kada su sustavno odvozili blago iz muzeja i galerija okupiranih područja.

Mađarski muzeji, jesen, 1996./3.

Ovaj broj posvećen je Mađarskome narodnome muzeju (dalje MNM), najstarijoj i najvećoj muzejskoj ustanovi na području Mađarske. U poglavlje "Radionica" uvršteni su tekstovi o prošlosti i budućnosti muzeja (Istvn Gedai) i o rekonstrukciji zgrade (Pter Gal). Osnivač muzeja i njegov prvi donator bio je grof Ferenc Szchnyi. Godine 1802. darovao je budućemu muzeju zbirku kniga, rukopisa, karata, medalja i numizmatike. Daljnje prikupljanje predmeta obavljalo se putem povjerenika (slično kao u Hrvatskoj za Narodni muzej, op. M. Š.). Veće zbirke kupovale su se uz odobrenje Ugarskoga sabora (primjerice, zbirka Jankovich). Glavni pokrovitelj MNM-a, ugarski palatin nadvojvoda Josip, odabrao je za graditelja muzejske zgrade Mihlya Pollacka. Gradnja monumentalne klasicističke zgrade započela je 1837., a dovršena je 1838. godine. Ona je u 19. stoljeću stjecište mnogih političkih, znanstvenih, društvenih i gospodarskih zbivanja. Danas se MNM sastoji od sedam zbirki: arheološke, srednjovjekovne, novovjeka, najnovijeg vremena, numizmatičke, zbirke slika i povijesne fototeke. Zbirke prate služba zaštite (restauratorska), dokumentacijska, služba za vezu s posjeteljima, služba osiguranja i financijska služba. Njima treba pribrojiti još službu podataka i knjižnicu.

MNM doživio je za svog 150-godišnjeg postojanja razna oštećenja, pogotovo u vrijeme Drugoga svjetskog rata i u vrijeme revolucije 1958. godine. Nedugo zatim je započela temeljita obnova muzeja koju je omogućilo i postupno iseljavanje pojedinih njegovih odjela. Na taj način oslobodio se prostor za proširenje i osuvremenjivanje stalnog izložbenog postava, prostorno se proširila knjižnica arheološke zbirke i preuređeno je skladište Zbirke oružja. Obnova je zahvatila i svu zastarjelu infrastrukturu.

U rubrici "Osvrt" gota Kemenczei opisuje kako je američki general Harry Hill Bandholtz 1919. godine u vrijeme rumunjske okupacije Budimpešte spasio muzej od pljačke. O izuzetno teškim danima za MNM od 16. siječnja do 12. veljače 1945. svjedoči dnevnik tadašnjega višeg ravnatelja Nndora Fetticha. Svoja sjećanja na vrijeme od 23. listopada do 4. studenoga 1956. iznio je Lszlo Barkenzi. Tada je

na II. katu zgrade MNM-a izgorjela Zbirka minerala i izložba Afrike od neprocjenjive vrijednosti.

U odjeljku "Izložbe" o novim izložbenim postavima MNM-a pišu njeni suradnici i autori. Arhitektica Dra Pataky prikazuje scenarij novog postava i usput na duhovit način polemizira s grofom Bertalanom Szchnyijem, koji je 1. siječnja 1927. bio iznio veoma pesimistično stajalište o sudbini muzeja. Na novije povijesne izložbe koje obuhvaćaju razdoblje od XI. do kraja XVII. stoljeća i od oslobođenja od Turaka do kraja XIX. stoljeća, osvrće se Judit Kolba i Katalin Körmöczi. Izložbe su otvorene 19. kolovoza 1996. Istvn Ihsz iznosi probleme oko postava izložbe "Stoljeće preživljavanja (1900.-1990.)" koja se otvorila 2. listopada 1996.

U "Izvjescima" gnes Balzsy Timrn informira o izobrazbi restauratora muzejskih predmeta u Mađarskoj. Uz tekst su priložene korisne tabele i fotografije priručnika kojima su se polaznici služili. Melinda Torbgy piše o najstarijoj zbirci MNM-a, o zbirci medalja i numizmatike koja je danas jedna od najvećih u Srednjoj Europi.

Mađarski muzeji, zima, 1996./4.

Veći dio ovog broja posvećen je otvorenju Mađarskoga prirodoslovnog muzeja (dalje MPM). Muzej je postojao i ranije, ali, kako kažu Tams Vsrhelyi i Imre Szke, mnogi ga nisu poznavali. Smješten je dijelom u zgradu Mađarskoga narodnog muzeja, a dijelom je dislociran u razne ustanove, pa čak i u iznajmljene stanove. Na prošlost muzeja osvrću se Zoltn Korss i Osaba Horvth. Muzej je započeo svoju djelatnost osnutkom Mađarskoga narodnog muzeja. Prvu prirodoslovnu zbirku, zbirku minerala darovala je 1803. godine supruga grofa Szchnyija, Julijana Festetics. Godine 1810. osnovan je "Odjel prirodnih stvari i rukotvorina" (Camera Naturae et Artis Productorum). Sljedeće godine darovao je nadvojvoda Rainer prvu paleontološku zbirku, a 1812. kupljena je u Nagyszombatu (Trnava) prva zoološka zbirka leptira, puževa i školjaka. Nadvojvoda Josip kupio je 1818. herbarij Pla Kitaibela i time položio temelje botaničke zbirke. Zbirke su se tijekom 19. stoljeća povećavale, pa su do kraja stoljeća imale gotovo milijun predmeta. Organizacijski su pripadale Mađarskome narodnome muzeju. Godine 1933. utemeljen je Državni prirodoslovni muzej, koji je 1963. dobio samostalnu upravu i prvog ravnatelja Jzsefa Ernyeija. Muzej je 1991. promijenio ime u Mađarski prirodoslovni muzej, a vlada je 1994. odlučila da mu se dodijeli zgrada Akademije Ludovike. (Znamenita domobranska škola dobila je ime po Mariji Ludoviki, supruzi kralja Franje I., a u njoj se školovao i Miroslav Krleža, op- M. Š.) Arhitekt Istvn Mnyi iznosi planove o preuređenju zgrade i o postavu stalne izložbe u zgradi bivše konjušnice.

U rubrici "Osvrt" zanimljiv je autobiografski tekst Lajosa Sosa o radu u Prirodoslovnome muzeju. U dva napisa autori Ferenc Mihlyi i Dnes Jnossy sjeća se tragedije koja je zadesila MPM kada je 1956. izgorjela izložba Afrike, a stradale su i mineraloška i petrografska zbirka, zbirka meteorita i paleontološka zbirka.

U rubrici "Izložbe" uvršen je mađarski prijevod govora Wim-van der Weidena, direktora nizozemskoga Prirodoslovnog muzeja u Leidenu, održanog 29 listopada 1996. prigodom otvorenja stalne

izložbe "Čovjek i priroda u Mađarskoj". Prikazao ju je Istvn Fzy, a tlocrt i uzdužni presjek daju uvid u njezin postav. Zašto se na izložbi javlja rekonstrukcija mamuta objašnjava Mihly Gasparik, a preparator Ferenc Zilahy tumači kako je obnovio pitona dugog 528 cm, prepariranog 1935. godine. Izbor izdanja MPM-a govori o znanstvenoj djelatnosti ove ustanove. Slijede još prikazi izložaba priređenih prigodom tisućgodišnjice mađarskog školstva. Mrta Mohos osvrće se na izložbu u jednome neobičnome muzeju. U Muzeju spasilačke službe (otvorenom 1987.) priređena je izložba o mađarskim spasiocima u vihoru listopada 1956. U "Izvjescima" su prikazani mađarski poljoprivredni muzej i Prometni muzej u povodu 100. godišnjice njihova osnutka. Nakon prikaza časopisa slijede dva nekrologa. Prvi je posvećen entomologu Istvnu Kovcsu, muzeologu i umirovljenom zamjeniku višeg ravnatelja MPM-a. Drugi je pisan u spomen na Miklsa Hija, arheologa i povjesničara umjetnosti, dugogodišnjeg voditelja i ravnatelja Muzeja Matije Korvina u Višegradu.

Primljeno: 25. XI. 1997.